

kurios verti; jie nepagalvoja, kad vertėjas yra irgi kūrėjas.

Kai pasirodo Homero, Vergilijaus, Dantės, Puškino, Getės ir kitų didžiųjų kūrinių vertimai, reikia ne tik džiaugtis, bet ir kalbėti apie juos.

Ne per seniai praturtėjome Šotos Rustavelio vertimu „Karžygys tigro kailiu“ (vertė Jonas Graičiūnas, redagavo Eugenijus Matuzevičius).

Didis yra žemiškos meilės ir ištikimybės dainius Šota Rustavelis! Didis ne vien tuo, kad išverstas į keliasdešimt kalbų. Didis tuo, kad po aštuoneto šimtų metų tebėra nemirtingųjų kūrėjų tarpe. Tatai kelia pasididžiamą žmogumi apskritai — žmogumi kūrėju, gebančiu prasiveržti ne tik pro rutinos kiautus, bet ir pro fatališkas griūtis. „Žmogų, šią akmeninę uolą vandenyne, rūsčiai skalauja ir trupina kasdienybės bangos. Dažnai šią uolą skelia neteisybės žaibas, iš pamatų ją sudrebina olimpinių jėgų griaustiniai. Ir dar dažniau į uolą suleidžia nagus plėšrūs godumo paukščiai. Ir nuolat žmogaus tyko nužmoginimo pavojai...“ — sako E. Mieželaitis („Poeto likimas“ vietoje įžangos į „Karžygys tigro kailiu“ vertimą, p. 7). Sunku būtų prie to ką nors be pridėti. Nebent tai, kad ta uola tebestovi ir stovės, nes, jei ji nestovėtų, viskam ateitų galas.

Rustavelio kūrinys, šis rytietiško tipo epinis šedevras, stebina mus riteriška drąsa, rytietiška egzotika — puošnumu, turtais, brangenybėmis — žemiška meile, ištikimybe, draugyste. Ištikimybe tarp vyro ir moters, draugyste vyrų vyrams, moterų moterims. Ne taip, kaip, sakysim, vakarietiškuose Nibelunguose. Tarijelis ar Antandilas — ne Hagenas, Nestan-Deredžanė, Tinatina ar net Fatma bei Asmatė — ne Krimhilda. Nuotykių, kraujo, tiesa, netrūksta ir čia, kai narsuoliai skina kardais kaip smilgas tūkstančius priešų ir neteisųjų. Svarbiau, kad poemoje-pasakoje pirmon galvon iškyla grožis ir išmintis, moralė, jei norite. Išminties grūdų aforizmų pavidalu gausiai pabarstyta visame kūriny. Tai dėl to, ne dėl ko kito, gruzi-

Paragale, 1942 m. Nr. 10

Antanas Miškinis

ŠOTA RUSTAVELIS LIETUVIŠKAI

„Vagos“ leidykla išleidžia daug gerų verstinių knygų. Netikusių, tur būt, nė nebūna. Vis dėlto vertimas vertimui nelygu, ypač poezijos, nes tai dažniausiai gali atlikti poetai arba išimtiniais atvejais labai išprusę vertėjai. Šį kartą turime galvoje poezijos vertimus, nė kiek, žinoma, nemenkindami gerų prozos vertimų. Proza irgi reikia daug literatūrinės kultūros, žinojimo, įgudimo, kalbų mokėjimo, skonio ir t. t. Tik labai naivūs žmonės mano, kad versti nesunku, kad pakanka šiaip taip mokėti kalbą, iš

Šota Rustavelis. **KARŽYGYS
TIGRO KAILIU.** „Vaga“, Vilnius, 1971,
256 p.

nų liaudis ištikus šimtmečius šį kūrinių išsaugojo pasauliui savo atminty.

Gruzijon buvau koją įkėlęs neilgam, bet ir prabėgomis, turisto akimis žvelgiant, nebuvo sunku pastebėti, kaip gerbiamas Rustavelis. Mačiau paminklus, leidinius, ženkliukus, gatves ir prospektus šio didžio, beveik legendinio, kartu ir labai autentiško jų tautiečio vardu pavadintus. Susidariau įspūdį, kad ne tik nuo seno, o ir dabar gruzinų liaudis tebesigaišina iš to didelio ir tyro kūrybos šaltinio. Betgi palikim samprotavimus, nes ne jie yra šio rašinio tikslas. Tik va, susižavi žmogus kerinčia poezijos galia ir pradedi jausmais dalytis...

Šį kartą mums daugiau rūpi atsakyti į klausimą — kaip skamba Rustavelis lietuviškai. Pakanka kūrinių ištaisai perskaityti, ir pajunti, kad skamba gerai. Skaitai ir lyg užmiršti, kad tai vertimas. Paskaitai vieną giesmę, skubi skaityti kitą ir trečią, traukia toliau — kas dar seks, kas dar bus. O tų giesmių, ilgesnių ir trumpesnių, iš viso net 62! „...Tbilisyje buvau aprūpintas visais vertimais rusų, anglų, prancūzų kalbomis ir tiksliai instituto mokslininkų parengtu pažodiniu ir nuo tada išitraukiau į intensyvų vertimo darbą. Beverčiant teko dar papildomai apsirūpinti ukrainiečių, vokiečių ir lenkų vertimais, kaip pagalbine kontroline medžiaga. Tokiu būdu mano vertimas yra savotiškas hibridas, bet visur išlaikyta originalo struktūra ir adekvatiškumas... Vertimo darbas man jau buvo būtinybė, tik su daugeliu problemų: kokią rimaavimo formą pasirinkti, kokią archaišką pavartoti, kaip poemą perteikti lietuviškai, kad ji būtų lengvai skaitoma, nes iš tikrųjų ji yra tik pasaka, pilna viduramžiškų filosofavimų, sentencijų ir aforizmų...“ (J. Graičiūnas. Vertėjo žodis. — „Naujos knygos“, 1971. Nr. 10, p. 8—9). Šiuos vertėjo žodžius pacitavus, man jau nebereikia aiškinti panašaus vertimo sunkumų. Be to, šis rašinys — ne recenzija, o pokalbis apie Rustavelį ir jo lietuvišką skambėjimą. Nemokant gruzinų kal-

bos, negalimas yra vertimo teksto lyginimas.

Jau sakėme, kad vertimas skaitomas sklandžiai. Tai reiškia, ko vertėjas siekė — pasiekė, t. y. poemą atkūrė tikra poezijos kalba, kuri — neužmirškime — skiriasi nuo kasdieninės ir nuo prozos kalbos. Ir ne vien eiliavimą turiu galvoje, o visumą. Eiliavimas, kokį vertėjas yra pavartojęs, galima sakyti, pavyzdingas. Visame dideliame kūriny neįjunti dirbtinumo. Eilutės yra ilgos, po aštuonias pėdas, be atokvėpio nelengva būtų skaičiuoti, lengvina tiksliai po kiekvienos ketvirtos pėdos išlaikyta cezūra. Tad iš kurios vietos bepaimsi, skamba gerai, netenka specialiai ieškoti „gerų pavyzdžių“:

Pagaliau jie išsiskyrė, /plaukus raudamiesi
savo.

Vienas kėlėsi į kalnus, /kitas leidos atga-
lios.

Kol abu viens kitą matė, /gražės, šūkavo,
mojavo,

Ir su jais drauge liūdėjo /saulė dangiškuos
kelius...

Arba:

Lai jai liudija septynios visos dieviškos
planetos

Saulė, Mėnuo ir Saturnas, ir Jupiteris
teisus,

Venera, karingas Marsas ir Merkurijus
poetas, —

Kaip mane kankina meilė, žudo ilgesys
baisus.

Geros poezijos kalbos privalumas — jos turtingumas, žodingumas. Kuo jau kuo, o šiuo atžvilgiu ne visi poezijos vertėjai gali J. Graičiūnui prilygti. Kai kuriuos žodžius, manding, jis pats sukuria. Argi tai bloga? Priešingai. Svarbu, kad kontekste jie ne tik skamba, bet ir iš karto suprantami. Retesnių žodžių vartojimas taip pat poezijos kalbą turtina. Kai ką čia pat išrašykime — paskiras eilutes ir frazes. Tiksliai frazė poezijoje visada daug sveria:

„Bet jis paniekė kvietimą ir užrūstino
mane;“

„Ant galvos gobėjo šydą, austą aukso gi-
jomis;“

„Vengiau rūmuose lankytis, iš paskos
gydeivos sekė“;
„Širdį nustulgė skausmu“;
„Veltui lūkavau jos balso“;
„Glamžiai gaubė jos pečius“;
„Siaubas nušiurpė mane“;
„Kūpi gailesčiu širdis“;
„ir kitoki turtą lieką“;
„griažmožį meistrų nagingų“;
„ašaros uolas rievėjo“;
„ėmė ilgautis žmonos“.

Kai kur, tiesa, pasitaiko frazių ir žodžių, dėl kurių galėtume suabejoti, kokių gal galėtų ir nebūti:

„Šluostės ašaras, graudinos lyg beviltiškas
gyžys“;
„Tvanką ašarų paleido“;
„pavydėjo man karštai“;
„Sutrypei į tokį vargą“.

Žvilgtelėkime iš eilės. Gobšys, sakysime, neblogas žodis, ne blogesnis už gobšas, tačiau gyžys — jau ne visai. Dėl to, kad skaitytojui reikia sustoti ir pagalvoti, o gal ir žodyną atsisiversti. Tvanka yra tvanka. „Tvanką ašarų paleido“ pavartota antrinė ir net tretinė reikšmė. Gal čia geriau būtų tvaną ašarų paleido... „Karštai pavydėti“ — irgi kelia abejonių, gal dėl to, kad neįprasta. Galima karštai mylėti, karštai pritarti, karštai ginčytis ir t. t. „Sutrypei į tokį vargą...“ Esame įpratę — sutrypti į purvą, sutrypti po kojų,— taip pat abstraktine prasme — sutrypti idealus ar panašiai. Į vargą geriau įstumti, įvelti ar kaip kitaip. Man rodos, šitokie abejotinumai pateko per neapsižiūrėjimą — tiek vertėjo, tiek redaktoriaus. Suprantama, tai smulkmenos, ir jos neaptemdo viso vertimo grožio. Kai gerai, tai norėtusi, kad ir tų smulkmenų nebūtų. Patarlė irgi sako — gerumui galo nėra. Ir kalbame apie tai vien dėl to, kad, leidžiant, pavyzdžiui, antrąją laidą, būtų galima dar kai ką pablizginti. Tikime, kad viena ir kita įvyks.

Poetas Jonas Graičiūnas į šį vertimą įdėjo ne tik ketverto metų darbą; įdėjo daug patyrusio vertėjo sumanumo, talento ir kūrybinio jautrumo.

Pergalė, 1942 m. Nr. 10